

Yüz Deve Planı

Nureddin Yıldız'ın 28.12.2013 tarihli Sosyal Doku Vakfı-Hizmet İçi Eğitim konferansıdır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. وَصَلَّى اللَّهُ وَسَلَّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd, Efendimiz Muhammed aleyhisselama, ailesine, ashabına salat ve selam olsun.

Peygamber aleyhisselam Efendimiz'in Buharî'de ve Müslim'de rivayet edilen bir hadis-i şerifini merkeze alarak başlayalım.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz, "insanlar ancak bir araya gelmiş yüz deve gibidirler, onlardan işine yarayacak bir tane bile bulamayabilirsin" buyuruyor.

Bir araya getirilmiş yüz deve ve insan toplumu.

Peygamber Efendimiz aleyhisselam, haccı nasıl yapacağımızı Allah'tan öğrenip bize öğrettiği gibi yöneticinin, insanla ilgilenecek muallimin, çoluk-çocuk sahibi baba-ninenin karşısındaki insanları nasıl değerlendirmesi gerektiğine dair önümüze mümin kimliğiyle bakıp inceleyeceğimiz çok ciddi bir ölçü koymaktadır. Hadis-i şerifin ele alınmasında bir idareciye ömür boyu yetecek kadar malzeme çıkacaktır. Bu malzemeyi Allah'ın rızasına uygun değerlendirmek dileriz ki bize de nasip olur.

Bir cümlenin üzerinde hassasiyetle durmalıyız: Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem, bize sözgelimi namazı veya haccı öğrettiği gibi insan ve toplumu da tanıtmıştır. Biz toplumbilimi olan sosyolojiye karşı çıkacak değiliz hatta sosyolojiye talibiz bile. Ama temel dinamiklerimizin peygamber alıntılı olması gerekiyor. Aksi takdirde bizimle kendi pişirip kendi yiyen, gerektiğinde sosyoloji, gerektiğinde siyaset üreten diğer milletler arasında fark kalmaz.

Peygamber aleyhisselamın insan toplumunu bir araya getirilmiş yüz deveye benzetmesini sadece 'doğal bir benzetme' seviyesine düşüremeyiz. Camide namaz kıldıran imam efendi, elli-yüz öğrenciyi din veya başka şey öğreten muallim, bir vakıf idare eden, bir derneğin başında bulunan ve nihayetinde bir kurum yönetmekle mükellef tutulan insan, anahtar bir cümle olarak bunu kenara yazmalıdır. Herhangi bir insan, "bu hadis bana bir şey anlatmıyor" diyorsa zaten bu hadis-i şerif, mucizevî biçimde onun alnında tecelli etmiş demektir.

Hadis, toplumu bir araya gelmiş yüz deveye benzetiyor. Develer dağınık da toplu da olsalar develik özelliklerini kaybetmezler. Ama ortada bir sorun var ki devenin işe yarayanı da yaramayanı da var, yük taşıyacak olanı da binek için olanı da var. Hadis-i şerif, zaten işe yarayacak deve arayana hitap ettiğinden, develerden istifade edecek insan, yüz deve bir aradayken içinden birini almak istese yüzde bir bile aradığını bulamayabileceğini söylüyor.

Bir aradaki yüz insandan işe yarayacak bir kişi bulamayacağını bilmek, insanla yola çıkmanın kuralıdır. Namaz kılmak için abdestin şart olduğunu bilmeden namaz kılınmayacağı gibi insanlarla bir araya geldiğinde onun kafasındaki şablona uygun, her aradığını bulacağını zannetmemek de bir kuraldır. Hadisteki benzetmeden sonra belli özellikleri çıkarabiliriz.

Hadis-i şerif, insanlar arasında bir eşitliğe dikkat çekiyor. İnsanlar yüz deve gibidir ve işe yarar birini bile bulamazsın derken, hepsinin deve olma özelliklerini aynı tuttuğu gibi insan ve Müslüman olma özelliklerini de aynı gösteriyor. Kaliteli iş yapmak isteyen aradığını bulamayacağıdır vurgulanan; hâlbuki sıradan Müslüman her yerde ve doludur. Sıradanlığın sorunu yok zaten; kalitenin sorunu var.

Bu durum Resûlullah aleyhisselatu vesselamın zamanında da böyleydi. Yirmi Ebu Bekir'i olsa Ebu Bekir ismi meşhur olmazdı. Yüz yirmi bin olduğu tahmin edilen sahabe cemaati içinde bir Ebu Bekir, bir Ömer ve bir Enes ibni Malik vardı. Zeyd bin Sabit de biricikti. İkincisi yok bu isimlerin. Radıyallahu anhüm.

İnsanlar sıradanlıkta ve Müslümanlıkta eşit iken, önder olacak ve bir kabiliyetiyle öne çıkacak insan aradığında bulamamak: Hadisin vurguladığı budur. Kalabalık her zaman bulunur ama vasıflı insan aradığında bulunması zordur.

Ümmet-i Muhammed'in önünde görev üstleneceklerin bilmesi gereken ilk kurallardan biri budur: Bir görev mi üstlendin, o görevi tek başına yapacağını unutma. Beş bin kişilik bir kadro mu kuracaksın, o beş bin kişi kadar dert taşıyacağın zaman o kadroyu üstlenmelisin. Başkasına güvenerek devam edeceğin hiçbir işi başaramazsın. Evet, Allah'ın lütfuyla üç kişinin yardımcılığı nasip olabilir ama yükü ve kahrı çekecek olanın sen olması gerekiyor. Tayin ederek ve emirle insanlara kalite aşılanamaz. Herkes Allah'ın yarattığı gibi kalmak zorundadır. Vasıflı insanlar her zaman azdır.

Efendimiz aleyhisselam, kendisi de böyle bir insan kitlesi bulduğu hâlde onu izleyeceklerden beklentisi, kalite için insan yetiştirme mücadelesidir. Evet, Allah tıpkı madenleri dağların altına gizlediği gibi vasıflı insanları da on binlerin arasına gizlemiştir. Vasıflı, kaliteli, ehil ve uzman birini yetiştirecek kişi bu yetiştirmeyi cihat olarak görmeli ki Allah'ın kaderi tecelli etmiş olsun. Bir sabah kalktığında üç bin kişiyi kapısında emre hazır beklemek ne peygamberlere ne de onların yolundan gidenlere nasip olmuştur. Kendi elemanını da sen yetiştirirsen Allah'ın dinine hizmet etmiş olursun.

Nuh aleyhisselam bin seneye yakın zaman boyunca Allah'a davet etti ama nihayetinde kendi gemisini kendisi inşa etti. Aradığında bir marangoz bulamadı, Allah çiviler ve tahtalarla yapacaklarını ona öğretti. Bunu Kur'an'dan öğreniyoruz. Dava budur. Öyleyse insanlar üzerinde projeleri olan yöneticiler, bu inceliği bilerek yola devam etmelidirler. Yoksa çok geçmeden hayal kırıklığına uğrayıp üzülme kaçınılmaz olur.

Hadisin şerhlerinde rastlamadım ancak Efendimiz aleyhisselatu vesselamın neden mesela koyunu değil de deveyi örnek olarak verdiğini açıklayacak bazı sebepler aklıma geliyor.

-Evvela deve çok yiyen ve yiyecek stoklayan bir hayvandır. Dikkat ederseniz insanlar da yediren ve stok yapmaya imkân veren liderlerin etrafında toplanırlar. Böylece insanla uğraşacak olanların karşısına çıkacak bir numaralı sorun da belli oluyor: İnsan yiyicidir.

-Deve ve sürüsü, anlayış kıtlığını temsil eder. Tilki ve kurt kurnaz ve zekiyken devede bu iki özellik de bulunmaz. Bir deveyi, fare bile ipini çekse sürükleyebilirmiş. Bunu bir kurt için düşünemeyiz hâlbuki. Deve zor anlamayı temsil ettiğinden, lider olacak ve ümmetin önünde duracak nesillerin 'anlatıp ikna edeceklerini' vehmetmemeleri gerekir. Anlatacağın, ya nasip, anlarsalarsa...

-Deve inatçı bir hayvandır, koyun gibi değildir. Bir yerde kırbaçlanmışsa, seneler sonra aynı yerden geçerken inatçılık edebilir, kindardır.

-Görüntü itibarıyla boylu poslu bir hayvandır, yerken yirmi koyun kadar tüketir ama iş yapmaya gelince o hayvanı bulamazsın.

Tabii ki Peygamber Efendimiz aleyhisselamın bir hayvan cinsini bize kötülediğini söylemek çocukça olur; herkesin anlayacağı bir örnek verilmiştir sadece.

Bizim profesyonellik-bilimsel tarzda iş yapma veya buna karşılık olarak amatör çalışma tarzı gibi vurgularla bu bağlamda bir işimiz yok. Bunlar tali meseleler. Asıl mesele, yılmayan ve dökülmeyen, Allah'tan başkasını düşünmeyen, şehitlik mertebesini yakaladığında en heyecanlı dakikalarını yaşayan insanlar olabilmektir. Aradığında bulunamayan budur; yoksa analar hep doğuruyor. Konuşmaya gelince herkesten güzelini münafıklar da konuşabilir zaten.

Adına ne dersek diyelim 'adam' ihtiyacının zorluluğunu, bu davayı köyde veya şehirde üstlenecek birinin yapacağı işin hacmi kadar çalışmaya hazır olması gerektiğini vurguluyoruz.

Bazı hakikatleri konuşarak çözüm üretebiliriz. Elimizdeki ilk sorun, insanların dini yüzeysel anlamaları meselesidir. Dinin derin planlar ve maksatlarını anlamakta zorlanan insanlar, esasen böyle bir manzaranın karşısına çıkmasını da istemiyorlar. Karşımızda, verilen işi yaparken ayın 30'unu hesap ederek çalışan ama mangalda da kül bırakmayan Müslüman bulacağımız anlamına geliyor bu. Bir vakfın en üst adamı olmakla o vakfın abdesthanesini temizlemek arasında fark olamayacağına inandırmak çok zor. İnsanlar hep en üste çıkıldıkça Arş'a yaklaşıldığını düşünürler ve hiyerarşi problemi hiç bitmez.

Cahiliyeyi, küfrü ve şirki Kur'an bilgisi düzeyinde tanımayan ve örnekleri Kur'an'dan öğrenmeyenler İslam'ı asla bilemezler. Bilemedikleri için de düğüne gelebilir, pikniğe katılabilirler ama zor zamanın adamı olamazlar. Basit bir boya gibidirler ve ilk yağmurda dökülürler böyleleri. Ashab-ı kiramın en önemli ayrıcalığı, cahiliyeyi iliklerine kadar tanıyor olmalarıdır; bu yüzdendir ki İslam'ı da iliklerine kadar hissetmişlerdir. Tıpkı daha önce çok fakir olan insanların günün birinde fabrika sahibi olsalar bile beş kuruşu boş yere harcamayacak bir tutumluluğu korumaları gibi.

Yine Kur'an-ı Kerim'de ashab-ı kiram üzerinden ders alırken, büyük konuşup büyük yapamamayı tövbe edilmesi gereken bir hastalık olarak öğreniyoruz. Cihat, fedakârlık, Allah yolunda olmak gibi büyük kavramlarla konuşup küçük mantıklı yaşamak, ümmetimizin ilk zamanlardan günümüze kadar uzanan ağır hastalıklarından biridir.

Gerek ashab-ı kiramda gerek sonraki nesillerdeki örnek şahsiyetlerin 'film kahramanları'na dönüşmesi de ayrı bir sorun olarak zikredilmelidir. Halid bin Velid'in yalnızca bir kılıç-kalkan kahramanı olarak anlaşılması, Mescid-i Aksa'nın işgal edilmesine yaklaşabilecek vahamette bir fatura çıkarır bize. Çünkü Allah'ın dini, ancak örnekler üzerinden net bir şekilde yaşanabilir. Örnekler imha edildiğinde ya da değerlendirilemediğinde din de sanal bir âlemde kalıyor.

Muhammed suresinin 20-21. ayetlerini incelemek üzere bir kenara not almalıyız. Bildiğimiz gibi cihat 15 sene kadar yasaktı, Allah emretmedi'den ziyade yasaktı. Sonraları serbest bırakıldı, daha sonra da emredildi. Allah'ın izin vermediği zamanlarda bazı sahabiler herhâlde ileri-geri denebilecek bazı sözler söylemişler, 'Allah izin verse biz düşmanları şöyle yaparız böyle yaparız' demişler. Günün birinde Allah cihadı emredince Kur'an şöyle buyuruyor: "Ölü görmüş gibi oldular."

Hâlbuki büyük büyük konuşacak yerde emre hazır olsalar ve cihat emri geldiğinde harekete geçmeye razı dursalar bu kendi lehlerine olacaktı. Ama onlara emredilmediği hâlde özellikle emredilmeyeni arayıp kaşındılar. "Kalplerinde hastalık" vardı zaten. "Allah bir sure indirse de müşriklere günlerini göstersek" diyorlarken "Allah açık seçik bir sure indirdi ve kıtali emretti ama onlar ölü görmüş gibi korktular."

Allah boşboğazlık istemiyor, sıkılmış yumruklar ve feda edilmek üzere can sahiplerini arıyor.

Tebe-i tâbiinden Ameş isimli zat, muhadraminden (Resûlullah aleyhisselamın devrinde yaşayanlardan) Şakik isimli zattan bir söz naklediyor: "Bizim yöneticilerde ne takva var ne de cahiliyeyi biliyorlar."

Bu çok ciddi bir çizginin altını çizmektedir. Zindanlardan gelmiş bir liderle masasında kitap yazarak büyümüş bir liderin farkını tarif ediyor. Zulmün ne olduğunu bilenle zulmü filmlerden seyredip romanlardan anlayanın farkı bu. Öyleyse lider hem Allah'tan korkan biri olmalı hem de küfrü ve zulmün ne olduğunu bilmelidir.

Ömer bin Hattab radiyallahu anhten rivayet edilen bir söz var, İbni ebi Şeybe'nin Musannef'inde geçiyor: "Bu dinin ne zaman dağılacağını biliyorum." Bunu nasıl bilebildiğini sorduklarında da şöyle cevap veriyor: "Bu din, cahiliyenin hilelerini bilmeyen ve Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemle sohbeti olmayanların yönetici olduğu gün dağılır."

İslam'ı hep menkıbeler düzeyinde ve cennet vaatleriyle anlayan nesil, dünyanın çilesine talip olamaz. Çilenin adını duyduğunda dahi tavize hazır olur. Masa başında, medresesinde yetişmiş, canı sıkılınca namaz kılmış, arkadaşlarıyla zikir çekmiş; bu kadar. Dava insanları ise hayatı tanımalı, İslam'ı bildiği gibi küfrün hile ve tuzaklarını da en azından Kur'an'ın anlattığı kadar bilmelidir. Ümmetimiz, Kur'an'daki firavun hadisesini çözmedikçe Siyonizm'le mücadele edemez. Kur'an bize simgeleri zikrediyor.

Yüz deveden iş üreteceksin ve içlerinden birini bile aradığın özelliklerde bulamayacağın sana haber verilmiş. Aslında bu hadis-i şeriften önce Kur'an-ı Kerim de net bir şekilde bunu haber veriyor. 10 ayette Allah Teâlâ, "insanların çoğu iman etmeyecekler", 26 ayette "insanların çoğu bilmezler", 10 ayette "insanlar şükretmezler" ve pek çok ayette insanların çoğunun kâfir veya akılsız olduklarını buyuruyor. Bunlar da yüz deve hadisini destekleyen bilgilerdir.

Bu durumda biz ne yapabiliriz? Bakara suresinin 148. ayeti yol göstermektedir: "Herkesin kendine çizdiği bir planı vardır. Siz iyi işlerde yarışın."

Yani insanların çoğu şükretmez, teşekkür nedir bilmez, akıl etmez, iman etmeyecek olabilir ama ben kendimi proje insanı olarak görmeliyim. Bütün insanlığın kurtuluşuna hizmet etmek için var olduğumu bilmeliyim ve yarışmak zorundayım. Yarışacak kimse bulamazsam kendimle yarışmalıyım. Bir insan kendisiyle nasıl yarışır? Geçen senesiyle. Bir önceki sezonla. Çünkü dinim zaten iki günümü denk tutmayı bana zarar olarak öğretmişti. Geçen yıl yaptığıma ilave getirmek için uğraşırım.

Allah için çalışan kimseler emekliliği değil, ikinci bir işi ayarlamaya uğraşırlar. "Hayırdır yarışın" emri budur.

Tevbe suresinin 125. ayeti de ne yapmamız gerektiği konusunda bize ışık tutan ayetlerdendir: "Çalışın. Çalıştığınızı Allah, Peygamberi ve müminler görsün. Neticede açık-gizli her şeyi bilen Allah'a gideceksiniz."

İşte, yüz devenin ortasında kalan insan bu ayetle yola devam edecektir. Biz çalışırız, her şeyi gören Rabbimizin huzuruna gideriz ve biter. Asıl mesele, develer meselesi değil; develerin içinde bu mantıkla yaşayabilme meselesidir.

Bir nokta daha var: Peygamber Efendimiz aleyhisselam, insan kitlelerini yüz develik bir hayvan grubuna benzetirken ne o hayvanları tahkir etmiş ne de bize umutsuzluk telkin etmiştir. Bilakis bu kâinat düzeninde Allah'ın bir planı olduğunu, insanların işe yaramayacak mantıkla yaratıldıklarını zannettiğimiz bu kaos ortamında, nihayetinde Allah'ın bir planı bulunduğunu, bizim üzerimize düşeni yaparak sorumluluktan kurtulabileceğimizi anlıyoruz.

Herkes bir şey için yaratıldı ama seçilmiş insan az yaratıldı. Kaliteli iş yapacak insan sayısı az ama diğer insanlar gereksiz değil. Onlar sadece dolgu malzemesi olmak için, kalabalık etmek için yaratılmıştır fakat bu da nihayetinde bir iştir.

İmam Malik'in arkadaşlarından, zühdüyle meşhur Abdullah el-Ömerî'ye yazdığı mektubunda, onun "insanlarla ilgilenmeyi bırakıp kendini ibadetlere vermesi" çağrısına şöyle cevap veriyor: "Allah nasıl rızık dağıtırsa görevlerimizi de dağıtmıştır. Biz nasıl rızıkımıza itiraz etmiyorsak verdiği görevlere de itiraz edemeyiz. Benim burada yaptığım iş senin işinden daha basit değildir." (Siyeru Alami'n-Nübelâ, 7/188)

Allah herkese bir rol biçmiştir. Bu rolü icra ettikten sonra kimsenin yaptığı iş basit, hiçbir iş boş değildir. Biz yüz deve planını, Allah'ın bizi ne için yarattığını bilebilmek için yapıyoruz. O zaman yönetici kimseler, insanların ne işe yaradıklarını bilip ona göre kullanırmak-yönlendirmek zorundadırlar. Bunu yapamayan, bir sınıfta ders vermekle nesil yetiştiremez.